

УДК 615.322:615.214.24

АНАЛІЗ НОМЕНКЛАТУРИ ТА КОМПОНЕНТНОГО СКЛАДУ СЕДАТИВНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ЕКСТЕМПОРАЛЬНОГО ВИГОТОВЛЕННЯ НА ОСНОВІ ЛІКАРСЬКОЇ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ

Т.В. Приходько, підполковник медичної служби, кандидат фармацевтичних наук, доцент, доцент кафедри військової фармації Української військово-медичної академії

Д.С. Волох, доктор фармацевтичних наук, професор, Заслужений працівник охорони здоров'я, професор кафедри військової фармації Української військово-медичної академії

Л.А. Устінова, полковник медичної служби, доктор медичних наук, начальник кафедри токсикології, радіології та медичного захисту Української військово-медичної академії

Резюме. У статті проаналізовано номенклатуру седативних лікарських засобів екстемпорального виготовлення на основі лікарської рослинної сировини. Встановлено, що з 72 екстемпоральних прописів для лікування захворювань нервової системи 56,94% передбачає використання лікарських рослин. Серед лікарських форм найбільшу масову частку мають мікстури (56%), збори (20%) та витяжки (17%). Проведений аналіз компонентного складу зафіксував застосування 12 рослинних компонентів. Найбільш часто використовуються наступні лікарські рослини: валеріана лікарська (82,93%), кропива собача (21,95%), м'ята перцева (17,07%), меліса лікарська, хміль звичайний та горіцивіт весняний (7,31%).

Ключові слова: седативні лікарські засоби, лікарська рослинна сировина, екстемпоральне виготовлення, лікарська форма, компоненти.

Вступ. На сучасному етапі населення нашої країни перебуває під впливом потужних деструктивних чинників – життя в несприятливих соціально-економічних та екологічних умовах, збройний конфлікт на сході України, що обумовлює зростання соціально-психологічної напруженості в суспільстві та істотне зниження психічного здоров'я [1]. Різноманітна нервово-психічна патологія потребує залучення до лікувального й реабілітаційного процесів військовослужбовців та цивільного населення як наявного арсеналу синтетичних психолептичних лікарських засобів, так і фітотерапевтичних препаратів.

Застосування лікарських рослин при лікуванні захворювань нервової системи має давній історичний досвід [2]. Тривалий час наукові дослідження спрямовувались на виділення окремих діючих речовин зі складу лікарської рослинної сировини (ЛРС), проте подальше всебічне вивчення фармакологічних ефектів та токсичності індивідуальних біологічно активних сполук (БАС) порівняно з

комплексами сполук, що екстрагуються із рослинної сировини, засвідчило значно нижчу ефективність та в багатьох випадках більшу токсичність індивідуальних речовин порівняно з неочищеними рослинними препаратами [3]. Особливо це стосується хронічних захворювань та станів, що потребують тривалого лікування. Також важливою перевагою седативних засобів на основі ЛРС є те, що фітотерапевтичні засоби у вигляді різноманітних екстемпоральних лікарських форм – настоїв, відварів, мікстур, зборів тощо, які пройшли випробування часом, перевірені на практиці та не втрачають свого значення і на теперішній час, дозволяють забезпечувати реалізацію індивідуального підходу до лікування певного хворого, що не можливо при застосуванні виключно препаратів промислового виробництва.

Застосування для лікування захворювань нервової системи ефективних лікарських засобів екстемпорального виготовлення рослинного походження, яким притаманна

седативна і антидепресивна дія, потребує проведення досліджень номенклатури і компонентного складу зазначеної групи лікарських засобів, що і стало метою роботи.

Матеріали та методи дослідження: при проведенні дослідження номенклатури лікарських засобів екстемпорального виготовлення рослинного походження та їх компонентного складу нами була використана інформація довідників екстемпоральної [4] та фітотерапевтичної рецептури [3, 5]. У роботі також використані наступні методи: систематизація, узагальнення та аналіз літературних даних.

Результати дослідження та їх обговорення. Здійснений аналіз екстемпоральних прописів дозволив виділити 72 прописи,

призначені для лікування хвороб нервової системи (неврози, психози, порушення сну тощо) з яких 41 пропис (56,94%) передбачає використання ЛРС або різних витяжок з неї. Найбільш поширеними екстемпоральними лікарськими формами на основі ЛРС є мікстури (56%), збори (20%) та витяжки (17%). Значно рідше використовуються краплі – лише 3%.

Проведений аналіз компонентного складу вищезазначених приписів виявив 12 лікарських рослин, що входять до складу лікарських засобів екстемпорального виготовлення (табл. 1). При цьому, 18 лікарських форм (43,90%) містять лише 1 лікарську рослину, 8 лікарських форм (19,51%) – 2 лікарські рослини, 6 лікарських форм (14,63%) – 3 лікарські рослини та 9 лікарських форм (21,95%) – 4 і більше лікарських рослин.

Таблиця 1

Частота використання компонентів екстемпоральних лікарських засобів седативної дії на основі лікарської рослинної сировини

Рослинний компонент	Частота використання, %
Валеріана лікарська (<i>Valeriana officinalis</i>)	82,93
Кропива собача звичайна (<i>Leonurus cardiaca</i>)	21,95
М'ята перцева (<i>Mentha piperita</i>)	17,07
Меліса лікарська (<i>Melissa officinalis</i>)	7,31
Горицвіт весняний (<i>Adonidis vernalis</i>)	7,31
Хміль звичайний (<i>Humulus lupulus</i>)	7,31
Звіробій звичайний (<i>Hypericum perforatum</i>)	4,87
Ромашка лікарська (<i>Matricaria chamomilla</i>)	4,87
Солодка гола (<i>Glycyrrhiza glabra</i>)	4,87
Конвалія звичайна (<i>Convallaria majalis</i>)	2,44
Бобівник трилистий (<i>Menyanthes trifoliata</i>)	2,44
Чебрець плазкий (<i>Thymus serpyllum</i>)	2,44
Ялівець звичайний (<i>Juniperus communis</i>)	2,44

Найбільш часто до складу даної групи лікарських засобів включають валеріану лікарську – 82,93%, кропиву собачу (21,95%), м'яту перцеву (17,07%), мелісу лікарську, хміль

звичайний та горицвіт весняний (7,31%). Інших 6 рослинних компонентів з частотою 2,44 – 4,87% використовуються в складі багатоконпонентних препаратів.

Висновки

Лікування актуальної на сучасному етапі нервово-психічної патології потребує залучення до лікувального процесу також і лікарських засобів екстемпорального виготовлення, значна частка яких - 56,94% містить БАС лікарських рослин. Найбільш поширеними екстемпоральними лікарськими формами на основі ЛРС є мікстури (56%),

збори (20%) та витяжки (17%). Проведений аналіз компонентного складу виявив в складі даної групи лікарських засобів 12 лікарських рослин, серед яких найбільш вживаними є валеріана лікарська (82,93%), кропива собача (21,95%), м'ята перцева (17,07%), меліса лікарська, хміль звичайний та горицвіт весняний (7,31%).

Література

1. Богомолець О.В., Трінька І.С., Романенко Ю.П. Вплив катастроф і війн на психічне здоров'я особистості та суспільства (досвід АТО) / О.В. Богомолець, І.С. Трінька, Ю.П. Романенко [та ін.]. // Військова медицина України. – 2015. – Т. 15, №1. – С. 70 – 79.

2. Корнієвський Ю.І. Зелена аптека / [Корнієвський Ю.І., Панасенко О.І., Корнієвська В.Г. та ін.] – Запоріжжя: Вид-во ЗДМУ, 2012. – 642 с.

3. Лікарські рослини і фітотерапія (фітотерапевтична рецептура): навч. посібн. / Л.В. Бензель, Р.Є. Дармограй, П.В. Олійник, І.Л. Бензель. – К.: ВСВ «Медицина», 2010. – 93 – 210, 351 – 353.

4. Справочник екстемпоральной рецептуры / Под ред. А.И. Тихонова. – К.: МОРИОН, 1999. – С. 18 – 29.

5. Соколов С.Я. Фитотерапия и фитотерапевтика: Руководство для врачей. – М.: Мед. информ. агенство, 2000. – С. 193 – 234.

Науковий рецензент доктор фармацевтичних наук, професор Шматенко О.П.